

עלם של בעלי התוטפות בקומים גדולים ובסיניותה נועזת, ועלינו המלאכה להשלים ולהבחין בפרטיו ובגונו. עניין זה, שכבר עמדו עליו מכינויים שונים⁸, לא הוגש ולא הוגדר עדין ידי הוצרך, והוא דורך, כך נדרמה, את תיקונו בהקדם. כאן עומדת לבחן עצם תפשתו הנכונה את היצירה הרוחנית שלו, על ענפיה העשירים, באחת מתפקידות השיא שללה. האבחנה הברורה ככל האפשר של היצירה האשכנזית היהודית בתקופה זו טעונה רווייה בכל התחומים, בשם שכל האורינטציה הגיאוגרפית-תרבותית שלו ביצירה היהודית במימי הביניים בכללה, וביחס לטיסות הרבנית, טעונה רויזה יסודית. אלא שדרבר חשוב בבמיוחד לתהומות התרבותות האשכנזיות, שיחודה בעשרה ובגינהו הגדול —

ותלמידיו ותלמידיו רבו גם וליחסך: "תוספות קדומות..." שהו נראות תוספות אשכנזיות" (בע"ה, ע' 631; תוספות הראבן⁹ שנראות בטעות יסודן, ראה: בע"ה, ע' 180). האשכנזיות מובהק, לעתים, על "תוספות צרכתי", "תוספות הצרפתי", אחותה הם מציניות זאת במפורש, כגון "תוספות" הוכנונה, בנויה, לתוספות צרפתיות, אחותה הם מציניות זאת במפורש, כגון "תוספות" מדורשין יש בידי ואינה פרישת רבתותינו הערפתים" (תשיבות מהר"ח או רוזע, סי' כ). אלא שהענין כולל טען בירור, ואפשר שיש להבחין בין מחבר למחבר, ראה: אשכנזין, תרבייך יב (תש"א), ע' 194 והע' 33 שם [=מקリスト, ב, ע' 667].

ולא רק בכך צפת לאשכנז אלא גם בתרוך אשכנז עמה הבחן יפה בגין אורומים שונים ותקופות שונות, בגין בין האזר והמעריב (אורוד הרויוט: "מוקולינה עד שפריא קרי מידנה אחותי" כדי רבי הרabi'ה) לבין האзор המזרחי (גאנשבורג, פראג, וינה ואפיגן), שאף הוא "מדונה" לחוד. וגם בתוך אורומים אלה הבחן אבחנות חירות וברורות למדי, בגין בין מגנצא לחרמייז (הבחנה הדרורה והנכונה של אפיטין).

צונץ ואחרים במאיה הקודמת הבחןו בדרך כלל בין אשכנז לצרפת (במיוחד בתחום נושאות התפילה, הפיטים, הסוד והמנגנים), אלא שלא והגשו זאת די הצורך, ובוודאי לא באבחנה הולכה וכדרכי הלמוד. מהריין אשכנזין הוא השעה את העניין בבחירות וධף לאבחנה ברורה בגין אשכנז, ובמיוחד לאחר הופעת חיבורו הגרמני של אורבל (ביבוקרטו רך ברומים, אבל ברוריים, בגין על תוספות סוטה, ש"הן בהדרי תוס' אשכנזיות קדומות — יותרReLU וה במקו"א), ובעקבותיו במאמריו הגרמוני "תוספות אשכנזיות קדומות", שנשלחה לאחר מכן לפרסום (חו"ר ונופס בתרומות [ובעיבור] בתרכז יב [תש"א], ע' 205-190 [=מקリスト, ב, ע' 663 ואילך]). בגין באש המאמר "אלא שמתחלן הוי אשכנזיות" של חכמי אשכנז, וכיו' והשווה למדרי, אבל אפיניין את דרכו האשכנזיות בקיצור, אבל בנסיבות ברורים למקור הגרמני חיד יותר בניסוחו. הוא מציין באופן ברור כי איזה יהוד מצא בדרך החזות מעבר לחיותה סתום "פשתנית-עמקנית". לדעתו חוג זה של חכמי אשכנז מעיטין ב"ביבורת אמיות" בשאלות מקורות דמשנה וסוטורה בשאלות מיתולוגיות של הבעל"; דם מרים להביאי מ"מקבילות מירושלמי", מוספה ואדרשי-הילכתי... בהרבה והרבה מקומות פשט בתר מקבילות" (שם, ע' 194-196). הוא מציין גם לביבוקרט — לעיתים החירוף בירור — של חכמים אשכנזים אלה נגד "תוספות צרפת" וחכמים (שם, הע' 6 — ובמיוחד מן המוחש לאבל'ר על מסכת תיריה, המתעכין בבר. וועליו ליבורו שעווה והרבר הירושדי במען, שהגענו מן החוג הזה, והוא בבחינת "תוספות" אשכנזיות רצופות, לא אחת ממשכותו התלמודי [הוא נapse לאחרונה מכתב יד; אבל נמצאו בידי כתוב יד מקורי יותר, עם רילוף נסח לא מושגים]. ראה לעת עתה מה שכתבתי במאקרים ספירות ההלמודית ספר לברמן). ירושלים תש"ג, ע' 14, הע' 11). לעומת זאת אורבל, בפרשתו המכילה הגדולה, הדגיש רוקא את המשותף שבין אשכנז לצרפת: "שני מרכזיו התורה באשכנז ובצרפת תואמים היו" (בע"ה, ע' 165). ניסוחים כאלה ורומיים חווורים אצלו הרבה, ועתים הוא מתפלט בעניין זה גליות עם אפיטין (בגון ע' 26, הע' 53; ע' 698, הע' 31; ע' 704, הע' 29, ועוד; וראה,

של תקופה גדולה בחיי הדרה של עמנוא" (עמ' 12). ורקطبعי הדבר, שהרי כך דרך של תורה, ובמיוחד בחיבור ענק מן הסוג הזה, המבקש ליזור סינתיות כולה של הספרות הרובנית של תקופה גדולה מרחביה הגודלים. לאחר שהתמונה ציירה ביר האמן, מגע הומן להשלים, להוסיף, לתקן ולמלא את הפרטים שנטרו. הטיבום המקין והמוצה של המחקר בתחום זה ישמש גם "נקודות מוצען חדש" למחקר — עד שלא רק השגוי אלא כל מה שתלמידו ותיק עתיד לחרש מעטה בתחוםו יזוקף במידה לא קטנה לזכותו" (כ"ז, ע' 16). ואכן, כבר זכה המחבר, שדורות של תלמידים, שנעושו חוקרים בוכחות עצם, ממשיכים במפעולו, ומורחיבים, מוסיפים וمتוקנים בו מכינויים שונים. כמה מתלמידיו ותלמידי תלמידיו כבר הרחיכו את היריעה, מהם לתקופה שקדמה לבני התרבותות והפרטים שבচিব, איש ככל שירדו משגנת. תחוליך וזה יישך במידה בודאי דורות הרבה ויסטעף לכינויים הרבה.

אבל מן המשימות החשובות שהותיר אחריו רבו היא בחינת ההפרדה וההבחנה, הכרורה ככל האפשר, בין צרפת לאשכנז¹⁰ בתיקות בעלי התרבותות. אורבל שירטט את בכדי והוא את שנייהם באשכנז מבנייה הדיסר לוחרם של בעלי התרבותות, כי הם חקרו תהום" (כ"ז ייחסו תנאים ואמוראים); אבל לקשרים ישירים ביניהם (בע"ה, ע' 166) לא מעאת כי יסוד.

אל שגולולו של ריב"א הוקן, כנורל רוב שאר גודלי אשכנז: רובי תורתו אבל וגדרו נותרו לא שירדים בתוספות שיכתבו לפניו תלמידו פירושי מקרה, והוגה ועו"ד התפרסמו ברוב מרכזיו וטורתו (תוספות, פסיקות, תשובה, פסקים, פרואנס, ספרד ואיטליה — עד סבומון לחיו). ובעמצעם של מה שמאפיין את הדרורה — צרפת, פרואנס, ספרד ואיטליה — ראה מה שכתבתי בספר ליברמן [להלן, הע' 14, עמ' 11-9] מzeitig כבר במידה מסוימת עצול.

בריב"א עסקו החוקרים לא מעט (מאז עזען ר' ר' ר' מיכל ועד אפטוביץ' ואורבל) וגם בשנים האחרונות טיפלו בו ובחרותו (בעקבות בע"ה), ועדין גופי דברים עלי'ו וועל תורתו נשארו עולם — אין אנו בטוחים לא במויאזו ולא ברכוביו, אין אנו יודעים לא את מסורת תורתו ולא את היקפה, לא את חבירו ולא את כל תלמידיו. אלא שבדקה שיתית של השירדים הבלתיים מתורתו ואפשר לנארה להתקדם מן הדרוי למספק. תורתו מצטיינת בעצמות גROLAH וביבורותיו מרווחה ובגישה בלתי אמצעית למקורות — בדומה לרובנו תם, אבל בגישה שונה רקל ספרותי רחבי יתור (ראה הע' 81, עמ' 87-88), וכן, גם ממעט המוכאות בשמו בתוספות שלנו אפשר היה לעמוד על ייחומו ואלה כבר ר' ישראל איסר איסלין, תוספות ירושלים, וללא תרל"א, ע' 3), בודאי שעתה ניתן להוציא ולדריך. מן הראי היה לאסוף ולבחון את כל שרידי תורתו, ועל ידי כך לעמוד על ייחודה ומוקודתיה של תורת אשכנז, שהיא עצמה רוחקה מלהיות אחותיה.

במהדרה האחורה של בע"ה נוטפו, כפי שכבר נזכר לעיל, גם חכמי אנגליה, אלא שגם שיבוצים בודאי ריבריה יותר לעלם של בעלי התרבותות העברתיים.

עם השימוש במונח " אשכנז" מובן הרחוב, הכלול גם את צרפת, לנארה מאוחר הוא. במשך כל הדורות הללו (מאות אח'ת-עשרה — שלוש-עשרה) מופיעים המונחים " אשכנז" ו"צרפת" זה לצד זה במקביל, כמשלימים זה את זה או מבוגרים זה לזה. המונח הכלול אכן מופיע, לנארה, עד למחצית המאה השלש-עשרה. כך בספרות הילבה, וכך גם במונח התרבותי הכללי (בגון מנהיגים, נסוחי תפילה, וכדומה; ראה: מס' 48, ע' 413; ר' גולדשטיין, מחוזר — ראש השנה, ירושלים תש"ל, ע' יג, ועוד). גם השימוש במונח "תוספות" בהקשר האשכנזי אינו פשוט — סתום "תוספות אשכנזיות" הן קדימות יהסיה, הינו תוספות ריב"א הוקן

כובשת את אשכנו בולה, הולכים ומיטשטים החבדלים בין אשכנו לצרפת.بعث אנו שומעים על ר' יצחק או רוזע הבוהמי-אשכני, שלמד גם בפריס אצל גודל זמןנו; תלמידו, מהרים מרטנבורג, קיבל תורה גם "בפני רבינו צרפת"⁶⁴; וו' יצחק מדורא העיר שלפני ר' שכובבה הצרפתוי היו "הרבה תלמידים אשכנזים" (בעה"ת, עמ' 487) – תמונה זו עליה באופן ברור מכל הספרות של התקופה. אבל גם אז, עדין "האשכנזים" מרבבים בשבחם או בגנותם של "הצרפתיים" – ולהיפך. "הצרפתיים מקרים על האשכנזים" בחומרותיהם מתרעם על קולותיהם⁶⁵. הם מבקרים אלו את אלו, ולעתים בחירותם גודלה, על נושאות התפילה ומונגי התפללה שלהם, מבחינים יפה בין "חויפות הצרפתים" לבין "חויפות אשכנזיות" (בדרך כלל תספורת קדומות), ומזכירים גם "נוסחות עברפיות/אשכנזיות" של המקורות גופם. ועוד בתקופות מאוחרות יותר, ואפייל בחוג תלמידיו של מהר"ם מרטנבורג, מרבבים לדבר על "צרפתיים", "חכמי צרפת", "מנועג צרפת", לרבות לא יזעך.

לאבחנה זו ובין צרפת לבן אשכנז חשיבות גודלה דרока מבחינתן של התופסות – הן להגדלתן הנכונה של סוג התופסות המקוריות למיניהם, והן להבנתה של הייצור המשובצת והሞוגרת ("התופסות של נלוי").⁸⁷ תיפויו של אורבר, הרואה את התופסות כבהמשר' שיר של התמלוז, נכונה בהחלט ביחס לתופסות הצערתיות המובהקות מיסודות של ריבנו שם, ר' ותלמידיהם. תופסות אלו אכן מוסיפות לחישר לטאות את מסכת ההורלמוד הבלתי מתוכו ועל פי דרכו. לא כן האשכנזים, שגיטשם לחומר היה מסכמת – מקבלת את המקורות בנתיניהם, מציעה את כולם לעיוון תוך בדיקת מקובלותיהם

רשובות ופקודים מאת חכמי אשכנז וצפתה, מהדורות א' קופפר, ירושלים תש"ג, עמ'. 324.
 ראה, למשל: תשובה מתימוניות, הלוות מאכלאות אסורה, סוף סי' טו; הגהות מימיוניות, הלכות שחיטה, פרק יא, אות ה, וכאללה עוז.

כאמור, הנושא כב לו טעון עוד בדור יוסדר ומוקף. רק בעניין המסתכל מן החוץ (כגון הספרדים) נחשב בו גם "ירפאים" (ואלה למשל המבאה אל אפלשין, חקרם, א. ירושלים תש"ד, עמ'. 302). האחדו, או, יותר נכון, ה"כרכוש" העזרתי, היה תחליך אישוי ומושך. שייאו של המיזוג בתוקפה זו, וכנראה בעקבות ישיבת איזורא שבנורמנדייה. מכאן גם התעניניותו הגדולה של אשכנז בישיבה זו ("על הכל" – לעיל, הע' 1), בעוד שאלץ אורבר אין זה אלא עוז בית מדרש, שם בו מפגימים את המסורות השונות.

87. אורך הבדיקה אמן בין צרפת לאשכנז (ראה להלן), ואך עין כמה נקודות השובות המאפיינות את התופעות האשכנזיות לעומת העברתיות, אלא שעדרין ראוי להמשיך ולהבהיר בורה יהוד ובורה יהוד ולהזכיר את מותם הבהרלים שבן אלו לאלו. את התופעות האשכנזיות הגידיר אורך כ"תספיט ארוכות", הבוחרת לעצמן עניין אחד מסיים, שאותו זהן מבורות מכל עד כי "לבאוור דרכו סגינה ושיטה" (בעה"ת, עמי' 216; והשוואה: ממי' 8, עמי' 11, הע' 11; וראה גם: בעה"ת, עמי' 676, על "הימוגמות" השנויות, ה"עינויות" וה"מעינויות" כבירול, של חכמי אשנוז מונה ושל חכמי צרפת מונה, עי"ש). הגדירה זו כוננה ביחס לכל גזולי אשננו המובהקים, מלמן הריבאי א' חזקן עד ר' שמחה משפייא. כך הוא כבר אצל ר' אשננו בעלי התופעות האשכנזיות (פרק ה, עמי' 165 ואילך). אלא שההמגמה הולכת וגוברת במרוצת הזמן ומגיעה לשיאה, כנראה, אצל "בעל" התופעות באשכנז, הפסוקים והחסידים" (פרק ח). אלא שאין זה קייזר ואבירוט סתם, אלא הוא הברל של ממש ביום מוקודת ובשיטות הלימוד. בעוד האשכנזים מגיסטים לדייניות את המקורות בולם, ודים' "בהתשואת המקורות המקבילים שבככלו ושבירושלמי, שבתוכספה ושבמורשי הלה"ה" (אשפטין [לעל', הע' 81], עמי' 190), הרי אצל "צרפתיים" לעומתם נמו צדוקים את הדיניות הארוכים בסוגיות הבלתי

צלהה, אגדה, פיות, סוד, פרשנות המקרא, התלמוד, המדרש והפיוט, וכדומה⁸². והדבר חשוב לא רק לנgeoו אלא כמעט לכל מושגתו הספרותית הכלכלית, שהרי רובי תורהנו – ירושלמי, מדרשים, סוד, פיות, ועוד – כמעט הכל (במיוחד המסורת הארץ ישראלית); בלבד העשר הגדול עליה מן הגינוי) דרך עינור זה באו אלינו. לאבחנות אלה משמעות זרבותות טספורתיות עמוקה ועתיקה, והן משתלשלות ומגיעות עד למקורה צמייחון וניקתן של מסורות היהודיות. קיווי הייחור קיימים מדורות דנא, אך הם מתחדרים ביותר, בנראה, דוקא במפנה המאות השתיים-עשרה והשלושים-עשרה ("הפטוקים והחסידים" שבפרק ח' של בעה"⁸³). אך לקריאת אמצע המאה השלישי-עשרה, כאשר תלמידים אשכנזים נסועים כהמונייהם ללימוד תורה בישיבות צפת המהוללות בחրיפותן ואופנת הלימוד התרבותית

בניסוח היריף למורי, כבר שנויים קודם לבן: מס' 40, עמ' 27, הע' 53). וגם באשר הוא מתקבל דעתו של אפשטיין בפרט מסוים הוא מסיגו את הסכמתו מן הבינו הוה: תוספות סוטה למשל, שהן לדעתו של אפשטיין תופסות אשכנזיות קדומות טיפוסיות, מוגדרות אצל אורברן כתוספות "אשכנזיות-צרפתיות" (ראה גם: להלן, הע' 87). בעקבות אורברן הולכת ומשתרשת גישה זו בכל החומר המחקר של ייחודה צרפתי-אשכנזי בימי הביניים, אם כי לאחרונה חזרים ומעוררים את העניין מכינויים שונים (במיוחד ח' סולובייצ'יק בכמה מחקרים, ראה להלן: הלהבה, כללה והרימו-עציימ', ירושלים תשמ"ה, עמ' 97, והספרות הרשומה שם), אבל הנושא בולו מזכיר עוד דין מקף ומעמיך, והרי, בראיל, האבחנות קשות מן ההכללות.

ראיה אפשרית במקומות הנזכרים בהערה הקורטאית, ומה שציינתי בספר ליברמן, שם, בגן 82

אשכנז וצՐפת, מסורתו היהודית והתרבותית, התנהלו והתפתחו מזו ומתמיד במקביל, הן השפיעו מזו ולמו זו. מתחילה הייתה אשכנז "מקום תורה" ואשנזי צרפת נטו לשיחותה; ר' בסופו של תהליך גמצחיצית השהייה של המאה השלוש-עשרה) נכבה אשכנז על ידי "רַרְךָ-הַלִּימֹדָה הַדְּחוּשָׁה וְהַמּוֹשָׁכָת" (בעה"ת, ע' 26) של חכמי צרפת. זה פרק מוקתק בתולדות תרבות ישראל ספורותה, המשתרע מוששי הצרפתים הלומדים באשכנז ועד לר' אשכנז המביא את תורה צרפת לטפר. אבל עד אז, ובמשך תקופה אורך, שמרה אשכנז על מסורתה הייחודית. תורה פורה וחכמה עמדו בגאויה בפני ההשכלה העברתית המפותחות. רק לזמן קצר יחסית הייתה פניה לכיוון צרפת, במנוח של רבינו שם, "כוכב ישראל ואביו הרועים", כאשר גורי ישראל מכל התפוצות פנו אליו בשאלותיהם כאגד גול הדור" (שם, ע' 68) – במחיצתו הראתה של המאה השטים-עשרה, בימי המשבר הזמני של יהדות אשכנז. אז פנו לעזרתם תלמידים גווילים מאשכנז – תלמידי הייב"א הזקן ואחרים. הם נהרו לבית המדרש אשר ברומו ובשוכן בשם "הביבא את דבר רכם לאוצרותיהם" (שם). ורם והוא של תלמידים מאשכנז פסק עם פיטרתו של רבנו שם, ומכאן ואילך, עד לבעל האור זרעו ובני דורו, אין למצוין עוד גורי אשכנז הלומדים בשיבות רפת. ר' הוזקן, "ירשו של דורו [רבנו שם] וממלא-מקומו" זכה "למעמד ודמה" (שם, ע' 227) אויל בצרפת, אבל לא מעט שום יסוד להנחה שתלמידים מאשכנז "נהרו לבית-מדרשו של הררי ולישיבות תלמידיו, בעלי היחסופת הגורמים שכברפני" (שם, ע' 345). ובוודאי מושאי מחכמי אשכנז הגדלים – "הפסוקים והיחסורים" – לא למד מעולם ישיבות רפת (מלבד ר' ברוך הנגיד ראיון בפרק זה, ר' יחזקאל גורן אהרון). ר' "תוספות אשכנז" במלואו מוכן מהלota ה�性ה אנו מוצאים רק משפט תלמידיו הרי"א שלמדו לפני רבנו שם, ושוב. רק כעבור כמה דורות, כאשר תלמידים אשכנזים הוותים למלומדים בוגרים, התקופה שבין הראבאין (בן חזון של רבנו שם, אבל גם הוא, וכן ר' יחזקאל גורן אהרון, לא היה בצרפת), ראה: בעה"ת, ע' 157, ח' 16) לאורו ורעד (פרק ח הגודול), היא התקופה האשכנזית המובהקת במילוא פירחתה, והיא עומדת איתנה רבינו האנונה הארץ-הוותה ונורוותה, מרժב בשינויים-לשושה דורות.

התספנות הערפתיתים גוברת בלמידה התלמודית, והיא העשויה עיקר בכל רוחבי אודורפה (כולל פרובאנס, קטולניה וספרד), ואילו אשכנז ("חסידי אלימניא") תורמת את מושתמה הספרותית העשירה בתפילה, בפיוט ובתורת הטדור⁹⁰. יצירתה המקורית, העניפה והמוגנת של אשכנז בהלכה והולכת ונעלמת, כמעט בלי להשאיר השפעה ישרה. רק מקצת מן היצירות האשכנזיות המובהקות (כגון הרabi'ה והאָרְדּוֹעַ, וחסוי תנאים ואמוראים וערוגת הבשם, וכיוינא בהם) חזרות ומגייניות אלוינו לאחרונה, על פי כתבי יד בודדים. ואילו רובם הגROL של הייצור ההלכתי, כגון סדר עולם לר' שמחה משפירא, ספר החכמה לר' ברוך מגנצעא, וכן רובי תורותם של חכמים בעלי יהודם מובהק, כמו ר' שמואל בר' נטרנאן, ר' משה בר' חסדי ריבים אחרים, ועוד. את שרידיהם הדלים של חיבוריהם עליינו ללקט מן הפירושים שהותרו אחריםם בפייזר רב⁹¹.

מיוג זה של מסורות ומורשות ספרותיות, תהליכי איטי ומשושר היה, שקשה להציג על ראשיתו, אבל שיאו, כאמור, במחצית השנייה של המאה השלישי-עשרה, דוקא בתקופת התהווות והתגבשותן של התספנות ל"תוספות שלנו". גם תהליכי והאיננו מנוטק מן הנעשה בסביבה הכללית של אירופה המערבית במאות השתיים-עשרה – ארבע-עשרה – קודם מבחןיה מודניות וככללית (קשרי תחבורת), ולימים, גם מבחינה רוחנית. בעקבות מסעי הצלב, ולקראת העשורים האחורונים שלפני המות השחור, מתחוללות הספריות הלאומיות להשפיע זו על וותרבויות יהודיות הולכות ומתקרבות זו אל זו. גם כאן יש, כמובן, להבחין בשלבים מתחלפים של גלי פירוד ולי איחור, אבל המגמה העיקרית דומה, כמובן, בקורס, בקורס מה BEGINNING של פרטיקולרי אל המשותף, מן הלאמני-יהודי אל האורופי-הבלגי. מוכן שגם אורבר מכבחן בין "ציג טיפשי לחכמי אשכנז" (בעה"ת, עמ' 361) לבין תלמיד צרפתי מובהק. אבחנות אלו חזרות אצלו פה ושם בקורסים שניים, אבל מתרן מגםתו המודעת והמוחזרת לסתיניותה הגדולה הוא הולך ואור רוע, סי' תשסא, ע"ש). גם אצל אשכנזים ה"טיפשיים", כגון בעל מעמיק לעזרך הבנת הסוגיות; לא האריך זבוקע – השיטה קובעת.

90. המסתור הספרותית הייחודית של חוג זה ממשיכה להתקיים בחוגים "אשכנזים". מסויימים, והוא עצה ועלה מפעם לפעם עד למאות השש-עשרה והשבע-עשרה – מפגאג שבצפונ ועד ארכ' ישראל בדרום.

91. הויזאנן הבלתי הייחודי הוא ספר הרוקח, שנפטר כמעט באופן מקרי, בגראה בתור ספר מוסר (פאנר-סה). בין שאר מעת ספררים שהדרפס שם שונצינו בשנות נודרו מדרפיס והוא שקבע לזרות גם את "התספנות שלנו" במסורת הדפסת הש"ס שלו). אבל גם ספר זה יש בו יונירך כבב יד אחד, שיש בו לא מעט שיינויים (ולאו דורך בעה"ת, עמ' 392, דע' 28). מן הראי היה להדריך סוף חכורה וחשב זה על פי כתבי פרט והרופט הראשון. חיבוריו המרובים מארד של בעל הרוקח – מן המחברים הפורים בימי הביניים – נדרפסו בדורות האחרוניים רק בחלקם, ורובם טרם ראו או.

נסלחאותיהם, כדי להעלות מהם מסקנה סופית ולא כדי לטוות מהם תלמוד חדש⁹². אבלמן אמצע המאה השלישי-עשרה, השיטה הערפיתית, הקוסמת בחידושיה, הולכת כובשת גם את אשכנז, ולאט לאט היא מושלת על רוב לימודי התלמיד. בתקופה זו נוצרו דבר "התספנות שלנו", שכן צרפתיות ביסון. אלו הגיעו אלינו בשלוש ערכיות מקובלות אחורות או יותר, דרך שלושה צינורות עיקריים: ר' אליעזר מטוּך הערפיתי-אשכנז, ר' בן פרץ אשכנז-צרפת, והרא'ש האשכנז, שעיבר את תוספות הערפיתים (הר"ש מישן) אשכנז-צרפת, שערך ששלשת המרכזים הגדולים – אשכנז, צרפת וספרד (איטליה העברית לפדר. כך אוחדו שלושת המרכזים – מאכאנן ואילך מתקבלים האינטלקטואלי ייכבשה" על ידי אשכנז כבר קודם לכך) – ומכאן ואילך מתקבלים האינטלקטואלי היהודי, עולם של לומדי התורה ונושאי תרבותה, דפוסים אחים יותר, אנטיפומיים במיעוט, עד שהగבולות המדיניים והיהודים המורשתית-תרבותיים הולכים ומתרוגים ומשטחים⁹³. כל אחד תורם את חלקו במיזוג התربותי הזה – דרכם של בעלי המעצינים "בסבירות ופלפולים" ובאריכות "הידוקוטס' והדוחקס'" (שם). בעוד שאליה מאיריכים על ידי הדין המקייף במקורות ההלכה כלום (ראה: ספר ליברמן [לעל, הע' 18], עמ' 13-14, ה'ע, 11), אלה מאיריכים בדין הידלקתי המופחת וממשיכים על ידי כך לפחות את סוגיות התלמוד. מעניין לציין שדווקא גדייל אשכנז המובהקים מרבים לתהלוון על הארכיות הערפיתית, כגון "שהאריך בתוספות צרפתי... ושינויו למליעיל פלי בקואז דמאתה נינוח... ע"ב אין להאריך", או שהרב הארכיב בדור, ועמל הוא לכתבו" (יפויוש האשכנז בטהום; אפשטיין, שם, ה'ע, 6). גם ר' שמחה משפירא, מנוציגו המובהקים של חוג אשכנז זה, מטיף לתלמידו ר' יצחק או ר' רוז' "המאוסף לבל המנהה" (בעה"ת, עמ' 436), שכבר למא, כאמור, בצרפת והושפע הרבה מדויל בעלי התספנות, שלא היה "דבירם נגב ובהלכות לשבת... או רוע, סי' תשסא, ע"ש). גם בקורס, מה שבעני זה "אורך ביל' צורך", נחשב בעני וזה דיין מעמיק לעזרך הבנת הסוגיות; לא האריך זבוקע – השיטה קובעת.

88. כאשר בנו גם כוח על תלמידיו אשכנזיו ר' פרטס רונגשברוג רבי שבב בחלי מקובלים לחלוין, כגון: "סוף אמרוים וראש סבראים" (ספר הישר, חלק התשובות, סי' ב, עמ' 177). אין אלה מליצות בלבד. מזכיר בחכם אשכנז גורל שהוקם מתרות רבינו חם, ובבל זאת עמד גם על שלוי י'ת'הורך אני חומר, ובכחיו אני עמד" – שם, סי' טה, עמ' 152). אישיות מקראית מכל הcheinונות (כוגל ביפויו הדרושים, ראה: בעה"ת, עמ' 206). הוא מייצג נאמנה את הטיפוס האשכנזי, שקלט את שיטות רבינו חם, ולא בכדי הוא מכונה פעם אשכנז ופעם צרפתי (שם, עמ' 199). אבל עם שובו מערפת לאשכנז אין הוא מוציא שם את מקומו; והוא עומד באופוזיציה מתמדת לחכורי האשכנזים ומקין אותו על עקרות האינטלקטואליות: "אתה בקי בחדרי תורה ולזרוש כל וחומר איןך רוץ'ה" (ראביה"ה, א, סי' שפו, עמ' 423 וש' ג – בתשובה לו יואל, האשכנז המובהק), ולבסוףו, כאשר תלמידו של הרי הוזק מהרש חיווש בהלכה מסווגת הגمرا, מתנגדים לו חכמי אשכנז בטענה שא' אין בדרכו הדרושים מליבנו... במקומות שרצו חכמים... פירשו הדרשים" (שם, ד, סי' תתקא, עמ' 29). ואין כאן רק הבדלים שבאופי (בעה"ת, עמ' 742), אלא גישה עקרונית שונה ביחס למקרוות ולדרכי הטיפול בהם, ומהם תוצאותיהן לתהומיים ורבים אחרים, אלא שאכמ"ל.

89. נפילת המהיציות הרוחנית בעולם היהודי בכלל,elman אמצע המאה השלישי-עשרה, גרומה לミזוג תרבויות לא רק בתחום פרשנות התלמוד (התספנות), אלא גם בכל שאר תחומי היצירה של יהדות אירופה כולה. הערכה צוינה באקדמיה ועם בטטרות המחקה, אבל היה לא הורגה ולא הוברכה די הצורן. תהליכי זה חשוב לא רק לנו, הוא גם מסייע לאבחן באופן חד וברור יותר את טיב ההבדלים שבין המסורות ואורי התרבות השונות בתקופה שקרה למיוג זה.

אפשרו להם להתאים את מקורות הלהקה לצרכי החברה, הקהל, המשפחה והיחיד, בכוחם תחומי החיים, תוך סכiba נוצרית עווינית. יכולתה האיטלקוטואלית של מנגנות אחראית נשאלבה כאן עם יכולתה של הלהקה להתאים עצמה לצרכי השעה. עלומים של חכמים אלה ודריכי מנהיגותם שאינם מעצרי חיים, הם שקסמו לאורבך והוא
לדאם בהם דוגמא למופת ומוקד לששראה⁴⁴.

מאז הופעת בעלי התוספות במחדורתו העברית הראשונה החלפו כבר קרוב לארבעה שנים. חיבורים רבים נכתבו על מחברים וסיפורים בתחוםם המגוונים של הספרות הרברנית, ועודין קיימים עמודים בדברים שנאמרו בעברות על ידי מבקרי של ארבער: "שווים אסכולה הלבית לא וכתה עד עתה לתיאור מקיף וממצה כזו של אישיה ועיניהם" (בכ' ע. 9), ובניטוח דומה: "עדין לא וכתה שום אסכולה לתיאור מקיף ולדין ממוצה לא חכמי ספרד... לא חכמי פרובראנס" (טברסקי, עמ' 218).

ג. ערוגת הבשם

מمازو הראשית עיסוקו ב"ஹוטספורה" התענינית או רברק ב"כיצירותם של בעלי התהוטסות לכל אגיפה". הוא השתדל להוכיח את כל חיבוריהם שהגיעו אלינו, הן לשם הכרת עולם הרוחני במילואו (ראה: מס' 2, 8, עמ' 7; 16, עמ' 54, ועוד) והן לשם איסוף ידיעות בו-זיכרלנגורפיות על חכמי אסכולה זו. זמן רב הסתובבו בחוגי חכמת ישראל ודיעות חילוקיות על שני חיבורים אשכנזים ענקיים המכילים חומר רב מיוחד על עולמים של חכמים אלה — ספר יהושע תנאים ואמרותים לר' יהודה בר' קלונימוס (מאז ר' חייל וצונץ) וספר עדות הגשם לר' אברהם בר' עוזיאל (מאז ברילינר). חוקרים שונים עסקו בחיבורים אלה, תיארו אותם, ליקטו מהם ידיעות ואפק הדיפסו ודוגמאות קוצרות מתוכם. הם גרוו בפרק את תיאבונם של כל הנוגעים בדבר (בעה"ת, עמ' 361, הע' 1). אבל איש מהם לא העז לסתות לפירוטים מלא של החיבורים הגדולים האלה. הii, אמןם, תוכניות וניסיונות שונים לגואל ספרדים אלה מחשכת הספריות — אבל הן לא העליך, מפני שלא נמעא מהדריך בעל השכלה רחבה ובעל נשימה ארוכה די הצורך, שיבצע את המשימה. מאזו

בחקור זה יש לעיין במילויו של הפרק הגדרול והיפלה להפליא על רבינו תם (פרק ג', ע' 60-56).⁹⁴ כאן בא לידי ביטוי אורכן במשמעותו: שיליטה במרקבי הספרות העניפה, בדיקת הפרטים וצירופם לכדי תמונה שלמה, תיאור דמותו של האיש ופערו על ידי מיזוג נידר של גישה היסטורית ותפישה מופוכת של אישיות גדולה ומורתקת. הפרק הזה מבטא את אורכן האיש ואת אורכן החוקר כאחთ: "אין אנו באים... לישבठ תחירות ניגודים כאופיו ובבדרו ולhalbשו מוחלות טיפוס אידיאלי של תלמיד-חכם, כפי שיצרה לה חכמת שראאל". אנו אכן לנו אלא המוקודם, ומסמספקים לנו את החומר לתארו דמותו, ואס מתגמלים בסתורתו וניגודים כמיין היה האיש, ואס דבריו קפיפים, חרופים ובולחים-מורסונים, הרהום מגלים ימידתו ומרודים על סנן התקופה" (בעה"ת, ע' 61-60, "סגןנו השקאה ולשונו הנמרצת של רבינו תם הם בעלי אופניים לאישיותו, אבל הם ביטוי לרוח התקופה בה הוא ח"י" שם).⁹⁵ מכוון לכך, מעל כלל, הזרחות אישית לאם גברים עם דמותו של אחד מגנולי ישראל רール הדרומי. בשאה עזירותו בני אמו, ועל בשורותם ספרותיות מוחבקים. וזה דוגמא

זמנבש מידע לומד הימנו, יש להdagיש ולהזר הבדלים וייחודים יסודיים בגן אלה, שלא כל השואב ממנו יudo גם להבחין בהם. ואכן, חסר אבחנה זה ביחסורה של אשכנו נתן את אותותיו בהקר כל תחומי היצירה האשכנית העשירה של התקופה, ולא רק בעולמה של צלוכה. הוא נתן אותותיו גם במודשי האגדה, בתורת הסוד, בפרשנות המקרא ועוד כיו'ג'.²²

או ראיית דרכו המדעית הוקם אורכט מועלם של בעלי התוספות ורבך בהם עד ויקנה ושיבת. אhabתו לא מצרים, לעולם המלא של בעלי התוספות והעראתו הגורלה לאינטלקט הנדר של חכמי התקופה היו המניעים החזקים לעיסוקו הבלתי נלאה בעלי התוספות. הוא נמשך כאלו בחבל קסם אל עולם של חכמים גודלים אלה – רבנו תם, רבי הוזן, הר"ש מנגן, תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם – אשר לא כל מעמד רשמי ובכל מסוד של טוני כleshו נהגו את בני דורם בתנאי קיום של גלות קשה. רק בתפקיד סמכותם הרוחנית, מכוח אישיותם המטנית וזקיפות קומתם האינטלקטואלית הפכו חכמים אלה למנהיגים בעלי מעורערת. מאות תלמידים נהרו אליהם וביקשו תורה והשראה מפיהם, ומכל הпозות ישראל פנו אליהם להדרכה בענייני הכלל ובבעיות הפרט. וזהו תופעה היסטורית מיזחצת במינה, שספק אם יש לה מקבילה גם בחברות אחרות. היהתה זו מעין התגששות האידיאל של המושל-הפילוטוף המנהיג את צאן מרעיו מכוח סמכותו הרוחנית בלבד²³.

אבל גזרותם של חכמים אלה הتبטהה לא רק באישיותם הדוגלה, בידיעותיהם הנרחבות, בחירותם העזומה וביכולתם האנטלקטואלית הנדירה, אלא גם בכישרונם הגדול להתאים את ההלכה התלמודית בכל תחומי החיים לניביות ההיסטוריה ולמציאות החברתית השונה המשנה. דרכי הפרשנות והפסקה של בעלי התוספות

92. רק טבעי הוא שחיבור גדול ומופיע כזה יעיר בעקבותיו מוחקרים רכבים, הן לבחינה מחדשת של הkopונטיות הכלולות המוציאות בו והן לבודיקת של פרטי העבודות. בין היתר הגיעו המומן להשלים באופן שיטתי את פעולה של אורך בבדיקה כתבי היד המורובים של התוספות למיניהם (ראה: לעיל, ה' 52). במשמעות הדבר לביצוע בקהלות ייחסית עם ריכוזו של החומר העצום זהה במכוון לתצלומי כתב יד. דודים לנו בעת למללה ממאתיים כתבי יד שלמים וחולקיים של התוספות לא כולל התקעים המפורטים בגנויה), ורק מייעטם הקטן הוא "תוספות שלנו" ממש. לחיל גודל מאד ממצחות התלמוד אין לנו, כמובן, שום כתוב יד שלם של התוספות הנופשות ברכות, יומא, ביצה, ראש השנה, מגילה, מועד קין, כתובות, סוטה, קידושן, שנורדרין, עבורה וריה, רוגב סדר קדושים, נידה, ועוד); ולמקרה המתכנתות רק כתבי יד בודדים, בדרך כלל חלקיים ומואוחדים. גם התוספות שהבז השתרשו הלומדים המשנים 200-250 השנuns שלפני הופעת התוספות בדורות (ובמידה מסוימת גם אחר כך), לא היו, בדרך כלל "החותמות שלוני", נס עניין וה ראו לדרישה מחודשת, מליפה ושיטתיות.

93. ואך על פי כן, אהבה זו יאלילקה את שורת המוחר המאוזן, ואין אורבן מעתה מן העובדה פשוטה ש"בעל התוטפות" היו בני אדם חיים, בעלי יצורים ועל נישות כשרונתו מסויימים" (וזכרמה למזרה). ואכן, הוא הצליח לעמוד במשימה הקשה שנטל על עצמו – "ברך חקורי נזהרתי מאיריאליות ומhalbאתת תמורה הדגונית ואירואלית, ברך שנגן באהמתו של הומוסקסואליזם בספרות רגנית" (שם) – וגם בacr דודלוין ייחודה של החיבור.

משהעמדו המוחקר על הצד ההיסטורי והופר האזין, והחיבור כולל דרש מבנה ארכיטקטוני חדש, דבר שעורר בעיות לא מעות, שהמחבר חיפש להן פתרון. החומר ההיסטורי סודר, כמובן, לפי הסדר ההיסטוריולוגי, מן ראשוני לעלי התוספות ועד לאחרונים שבhosם ועד לעורכיהם. אלא שלמרות רצונו של המחבר להציג לעדי ההיסטוריה הגוזלה ולתאר את כל בעלי התוספות כשיוכים לעולם וחוני אחד, אי אפשר דיה כבר, ובמיוחד אחריו טענותיו הנמרצות של אפטיין בביבורתו על היכור בגרמניה, שלא להפריד בין הערטפים לאשכנזים. הרצע ההיסטורי אמרנס נשמר בנוסח החדש של הספר, אלא שהוא מופר מפעם לפעם. חוט השידורה נקבע על ידי "העטתיים", שתולאות חמימות מהארם ברכוף קרונולוגי, אך שף הדין מופסק מפעם לפעם על ידי פרק "אשכנז". קר ונוצרו שלושה פרקים "אשכנזים" מנדרתים ומה莫ה: פרק ה: "ראשוני של בעלי התוספות באשכנז"; פרק ח: "בעלי התוספות באשכנז — הפסקים והחידושים"; פרק י⁶²: "אחרוני אשכנז", שם כבר שונים באופיים מכל הבחינות⁶³.

פרק זה הפך במהדרה המורחבת לפרק יא. לאחר שנוסף פרק י החדר: "בני הדור באנגליה" – תיאור רצוף של דורות של חכמים, מן תלמידי רבנו תם ועד לאחוריים שבהם, עד סוף התקופה בשנת 1290!⁶⁴

פרק י "אשכנזים" אלה חשובים כשלעצמם, אבל צירופם, בפרק נפרדים, בעלי התוספות הערטפים בעיתוי ביותר. בולט הדבר במיחוד בפרק ח – הפרק הגורל ביותר בספר (עמ' 447-345), שהוא גם מן הפקים החשובים והיפים ביותר שכנתבו על חוגזה של חכמי אשכנז: "הפסקים והחידושים", כולם מחברים פורים ביותר, שמעט כל היבורים אברם, וגם המעתים שרדרו (בגן ורביה), וחסוי תנאים ואמוראים, או רוזע, ערוגת הבשם, ועוד) לא נדפסו אלא בדורות האחרוניים, מכתבי יד בודדים. וכנראה שלא מקרה הוא של חכמי הדור האחרון הזה ולמעטה לפחות דורות גדולים) יינס נוכרים כלל, לא הם ולא חיבוריהם, בתוספות הערטפיות. וזאת אף על פי שכמה גנדולי אשכנז הרשומים (הריב"ם, ר' אפיקים מרנאנשבורג ואחרים מתלמידיו בנו תם – פרק ח) וכמה מן האחוריים (פרק יא), כן מוחקרים בתוספות. בתוספות הערטפיות לא נזכרים חכמי אשכנז הגודלים, כגון ר' יהודה בר' קלוניזום ("אחד מגודלי המתהדרים, דהינו תולדות ההלכה. החיבור החדש, על פרקי הנוספים, שלושה צירים עיקריים לו: אחד, תולדות האנשים – קורות החכמים ומייסר אישיותם; השני, תיאור הרקע שבו פעלו – המאורעות והאירועים ההיסטוריים (מבעניהם ו מבחוץ); והשלישי, תולדות המשעים – המהלך ההיסטוריי ותגובה החכמים עליו (תולדות ההלכה). כל אלה היו נושאים משניים בחיבור "הספרותי" המוקורי (והם הולכים ונעלמים שוב בסיקום האנץיקלופדי הקצר, מס' 250; והוא שם: סוף עמ' 586-587). בחיבור העברי הגודל העמד החלק ההיסטורי-ההיסטוריי במרכזי, ואילו שני החלקים האחרים ("התוספות של לנו", ועיקר הדין), הפכו למסגרת בלבד ונידחו לשולדים. אין זה שינוי סטרוקטורלי גריידא, והמתודולוגיה) הפכו למסגרת בלבד ונידחו לשולדים. אין זה שינוי סטרוקטורלי גריידא, אלא שינוי מהותי בכוננותו הראשונית ובמטרתו המקורית של החיבור כולו. השינוי היה כה גדול, עד שמקורי, רוכם כולם, החלפו טפל במקור. כך, למשל, בן-ששון, הכתב בראש ביקורתו: "הוא הפיריד כמה עניינים וכן בהם באורה כולל (בפרק א', י' ו' ג'); אך עיקר הדין, ובכללו גם הנition הספרותי של החיבורים, קשור אצל בתייר ההיסטוריי" (עמ' 39). גם ב'ץ, המשבח את דרכו של אורבן "בנייה שיטת התוספות", מיציר על "שרוב ההערות מסווגה כלולים בפרק האחוריון" (עמ' 12), וכך גם טברסקי: "בסוף הספר באים שני פרקים כליליים (יב, יג). הראשון... מהו הטעיה מיוحدת שאפשר להפרידה משאר הספר על נקלה" (עמ' 217).

השינוי הגדול, המהפרק באופיו של הספר, נתחולל במעברו של החיבור הגמני המוגדר היטב לחיבור העברי הגדול במהדורתו הראשונה. עשרה פרקים חדשים נוספו כאן, והם כוללים, ביטו, פרקים בוגרפיים והיסטוריים. הם מכילים את קורת חיים של גודלי בעלי התוספות ואת תלילות תקופהם, לפי סדר קרונולוגי ועל פי מקומות פעילותם. שישה פרקים מוקדשים לבני התוספות האrzטפתיים (פרק ב-ד, י-ז, ט), שלשה לאשכנזים (פרק ח, ח' ו' י), שהפרק במהדורה המורחבת לפרק יא) ופרק אחד ("חוותמים ועורכים", פרק י), שפהר במאחורת כבר הולכות ונעלמות המכניות בין צraft לאשכנז (פרק יא, שבתקופתם המאוחרת כבר הולכות ונעלמות המכניות בין צraft לאשכנז) שהפרק במהדורה המורחבת לפרק יב). מעבר זה שינה החיבור המוקורי לא רק את שפתו והיקפו, אלא גם את שמו: "התוספות שלנו" הפך ל"בעלי התוספות". לא עוד ה慈ירה הספרותית (התוספות "מן הצד הספרותי") עומדת במרקמו של החיבור, אלא היעזרים, חכמי התוספות לדורותיהם ולארצויותיהם. החלוקת המשולשת, המקורית, עדין קיימת (וחרך לה בחתה הכותרת: "תולדותיהם, חיוביהם, שיטתם") אבל בפרופורציה ובמתוכנות תדרשות לאלוין.

פנים חדשנות לגמרי באו לאכן. במקום מחקר ספרותי ניתן לנו חיבור שעיקרו בוגרפי-היסטרי, עד שהחדש המורכב מאפיל על הכוונה המוצמצמת המקורית. את דמות דריוקנס של גודלי בעלי התוספות, "אין אחד מהם דומה לחברו" (עמ' 14), אי אפשר לשרטט רק על ידי תיאור חלקס ביצירה הקולקטיבית. אישים גדולים אלה לא רק מורים הוגלים היו אלא גם מנהיגים גדולים, ואורבני. אמן ההיסטוריה היה השפעה ניכרת לא רק על "תוספותיהם" אלא גם על הננהג העיבורי, לא יפריד בין היוצרים לציריהם. לפיך, חלק גדול מן הרקע המתודולוגי – כלומר תיאור גישתו של חכם למקורות ודרך כפרשנות – עבר מחלק המתודולוגי של הספר אל הפקרים הבוגרפיים. כל זה מהшиб מעקב אחדרי המאוחרות והודסתוריות השוטפות, אחרי השינויים התרבותיים, הכלכליים והדתיים שבביבה, ואחריו התיחסותם של החכמים למאורעות ולהתפתחותם המתחדשות. מכאן הצורך לדון בתגובה החכמים למציאות המשנה, כפי שהן משתפות בפסקיו הכספיים, דהינו תולדות ההלכה. החיבור החדש, על פרקי הנוספים, שלושה צירים עיקריים לו: אחד, תולדות האנשים – קורות החכמים ומייסר אישיותם; השני, תיאור המעשימים – המהלך ההיסטוריי ותגובה החכמים עליו (תולדות ההלכה). כל אלה היו נושאים משניים בחיבור "הספרותי" המוקורי (והם הולכים ונעלמים שוב בסיקום האנץיקלופדי הקצר, מס' 250; והוא שם: סוף עמ' 586-587). בחיבור העברי הגודל העמד החלק ההיסטורי-ההיסטוריי במרכזי, ואילו שני החלקים האחרים ("התוספות של לנו", ועיקר הדין), הפכו למסגרת בלבד ונידחו לשולדים. אין זה שינוי סטרוקטורלי גריידא, והמתודולוגיה) הפכו למסגרת בלבד ונידחו לשולדים. אין זה שינוי סטרוקטורלי גריידא, אלא שינוי מהותי בכוננותו הראשונית ובמטרתו המקורית של החיבור כולו. השינוי היה כה גדול, עד שמקורי, רוכם כולם, החלפו טפל במקור. כך, למשל, בן-ששון, הכתב בראש ביקורתו: "הוא הפיריד כמה עניינים וכן בהם באורה כולל (בפרק א', י' ו' ג'); אך עיקר הדין, ובכללו גם הנition הספרותי של החיבורים, קשור אצל בתייר ההיסטוריי" (עמ' 39). גם ב'ץ, המשבח את דרכו של אורבן "בנייה שיטת התוספות", מיציר על "שרוב ההערות מסווגה כלולים בפרק האחוריון" (עמ' 12), וכך גם טברסקי: "בסוף הספר באים שני פרקים כליליים (יב, יג). הראשון... מהו הטעיה מיוحدת שאפשר להפרידה משאר הספר על נקלה" (עמ' 217).

ההיסטרו-הספרותי היה בא כל מקום הצר הדער ההיסטורי-הספרותי: שאלות המחברות, "יהודים לא-ישראלים ולא-אשכנזים וכו'". ורך בנווט על אף הוא מונה את "הఈוחם הביגוראי", את "הఈוחם תולדות התהבות", ולבסוטן אף את "הఈוחם הריביעי...תולדות ההלכה" (עמ' 9-10).

וזוא על פי כן, כאשר בא כ"ץ לבחון ולבקר את החיבור, הוא נזקק לדוקא להישגיו בתחוםיו המשניים, שלמכחילה לא היו אלא טפחים לעיקר. קר הנגgo גם המבקרים האחרים, וכונראה לא רק מקרה שהוא שרובם מכולים היסטוריונים היו. הם בדקו את החיבור לא על פי תרומתו לתולדות ההיסטוריות הרבניות, אלא דווקא מן הכוון ההיסטוריה, הביאוגרפיה, וכן השפעות חוץ ותולדות ההלכה. אורබך, למרות כישרונו והנטיתו האישית, לא היה "

"ההיסטוריה במובנה הרגיל של המלה" (אייגוס, עמ' 378). לעומת זאת העניינותו הגדרה בתולדות ההלכה בעת העתיקה, לא לכך התכוון בחיבורו על ימי הביניים. הוא היה, בראש ובראשונה, חוקר ספרות התלמוד וההלכה בעל נטיות היסטוריות, המשתרד

לראות את נושא מהקרו על רקע היסטורי-תרבותי, תוך הדגשה חזקה של הגוים האישי-פסיכולוגיה. בראש עניינו בחיבור זה עמדו "התוספות" כיצירה ספרותית מוגמרת, "ובעל-התוספות", יוצרו הספרות הזאת, ושיטות בפרשנות התלמודו כמשמעותם של חזון".

נכון שיש לבחון ולהעריך כל היבור על פי מה שיש בו, ולא על פי כוונתו של המחבר או מטרתו המוצהרת; אבל גם מלאלה אין לה忽לט. מכל מקום אין הוא חייב לטפל למבקרייו וודוק את מה שהם מעוניינים בו. אלא שכך גורלו של מחבר בעל מעוף, המרחב את יירעת מחקרו מעבר למטרתו המקורית. במקומות רבים על מה שהוא נתן ומוסר ונותן בחיבורו,abis עליו בטרונה על מה שאינו נורע⁶. מבקריו של אורברע עשו מלאכה ליטות; ביקורתיהם מפורטות וסתוריות, עד שכמעט לא הניחו בספרו פטש שלא הפכו וודרכו מכל צד. הם ביקרו פרטיטים ופרטיטי פרטיטים, טענו טענות שביעירון וביכורו באו עמו והשכנו על תפישתו הכלולית. התענה הוגדרו ונוטשו אופנים שונים, על פי נטיותיהם, התעניינו בהם וכשרונותיהם של המבקרים — אף על פי אין מרובה בדין המשותף. את עקריו הטענות אפשר לשתק בשלווה תחומיים: א. הנטיה לפיסיולוגיה זיהה יתרה; ב. ההקבילות המרבותות לתופעות תרכזיות של הסביבה (הגלווטוירם); ג. הטיפול בהלהבה ותולדותיה. טענות בסוגיות אלו השמעו מפי כל המבקרים, גם אם ברמות שונות ובוויותיהם והדגשים משתנים.

באשר לשתי הנקודות הראשונות, המחבר עשו מודה בהן ואפרק ראה בכך את ייחודו של החיבורו. כבר בהקדמתו הקצרה בספר, מקום שאין בו שום הערכה פרוגרמית אחרת, הוא עומד ומזכיר וודוקא עלילין: א. "בעל התוספות... היו בני-אדם חיים, בעלי יצורים בעבורי נסיות וכשרונות מסוימים, ואין אחד מהם דומה לחבירו בכלל"; ב. "התקבלתי את

ולכן, מורות הэнטוגנות המורבות שהשמשו מבקרים, איש לפ' ניטויו והתעניינו מהקצועית, שאורב לא מיזח, בכיכול, מבחן היסטורי או אחרית, את החומר העשיר שהוא מביא. ראה למשל טענו של בן-שושן (עמ' 40): "מי אשר מין היסטורי לו והבנה חייו של תא חברתי... כאן הוא מסכם במציאות. במשפט קוצר של מעבר", וכו'. האם והתפקיד של חוקר ספרות רבייה? האם לא די בכך שהוא מגיש חומר רך, ברוק על מקורותיו ונוסחאותיו, בקונקטט היסטורי מותאים? ובאמת זה אחד הדברים היפטים והמיוחדים להיבור זה, שהוא גורש קטיעים המובאים לשונם המהחרת מתבטה בו דרך מקורותיו. אבל לא די בכך, ושבחו הוו הופר לנגנוו: "הספר היה לאוצר כלום של מקורות וומיים בעיון ההיסטורייה ה公报נית. אך הוא לא הופיע בהרב מנותו של המחבר" (שם, עמ' 41).

גורמים ורבים היו לשינוי מהותי זה באופיו של החיבור. היו אלה, בראש ובראשונה, סיבות שהזמנן גורמן. הזמן הארוך שעבר בין החיבור הגמני הקטן לבין הספר העברי הגדול, היה גורלי לבית ישראל ולמחבר עצמו, שධף בינו לבין מוסטודון עיר לחוקר בשל כל עולמו הדתנה עליו. התחלה לעסוק בחיבור זה לפני עשרים ושתיים שנה בקירוב... מאו ועד היום הזה, חוץ משנות מלחתם-העלום ההשניה ומלחתם-השחרור של ישראל, לא פסקה מלטפל בעניינו... אפייל בשעה שעיקר עיטוקיו היה בדעותים אוחרים" (בע"ה, עמ' 14). באופןו "עשירים ושתיים שניה" ייאו לאור כמה וכמה חיבורים גדולים בתחום הספרות הדתנית בכלל ובפרטם של בעלי ההתהותם נפרט, החל במפעל האנציקלופדי הגדול "גרמניה יודאיקה" (תרצ"ד) ועד למחרקים מפורטים, וביניהם כמה ממאריו של אין אפשתין (כולל ביקורת על חיבורו הגרמני של אורבן, שנדפסה בתורביץ ח). ומועל כולם – הופעת חיבורו הגדול של אביגדור אפטוביצר, מבוא לטטר ראבייה"ה (תרצ"ח), שבדרךו אי אפשר היה בשום אופן פגilio לחשב על חיבת בעה"ת במתכונת החדשנה, ובדרבי אורבן עצמו: "זה הספר העברי המקיף והחווב ביחסו על תולדות חכמי אשכנז וזרפת וספרותם" (פס" 20). אגב, חיבורו השוב זה טרם זכה להערכה הרואה לא, בין היתר בגלל בעה"ת עצמו, שהופיע בՏגנוו השוטף. בעל הרץ ההיסטורי והסינייה הנרגלה, על החיבור האנציקלופדי הייש, המלא וגודש פרטיטים ופרטיטים⁶. הופעת ספרו של אפטוביצר הבילה את הצורך בחיבור כולל, שיתאר את עולם של בעלי התנוסות תיאור חי וקולח. ובאמת לא היה אדם מתאים לכך יותר מאשר אורבן שהיה שוקע או בהכנות ספרו העברי. אורבן, שהיה בעל גישה איסית-פסיקולוגית אל גיבוריו ובעל התunningיות היסטורית אונטלקטואלית, הtalhab מן החומר המרתתק ובਮירוץ הגודל סיים את עבורתו המקיפה בתוך זמן קצר⁷, ורק זיכנו לחיבור המונומנטלי בעלי התנוסות מהדורתו העברית.

אבל למורות כישרונו הטופורוטים של אורבר והעלתו בהציג דמיותיו, אסור לשכחו שבעירקו אין בעה"ת חיבור היסטורי-ביוגרפי, לא מחקר בtolדות הולכה ובוחדי לא מוחק סוציאלגי. החיבור בעירקו נושא אופי "ספרותי", דהיינו מחקר מוקף על אחד ההישגים הגדולים (אם לא הגדול ביותר) של הספרות הרבענית לדורותיה: "התוספות". כך יש להערכו, כך יש לבחון אותו ובתור שכוה יש גם לבקרו. ואכן, מבקרו הראשון, יעקב כ"ץ, הבין יפה בין החומו השוני של החיבור והמקיף והמורכב הזה, וככתב: "שכבות

עליה החופשיות" (עמ' 397, והע' 62' שם). בדרך המשא-ומתן שלהם, שהיא "בנוסח מובהך של חוספות" (עמ' 405), ובייצא בהו הדרותם כללות ומורפלות. הדברים השתנו רוק בימי ר' יצחק אויר וווען, חביבו ותלמידיו, שלמדו ביצרפת ושהוו בה פראקי' וכן ממושכרים. כל הפרישה הגדולה והחשובה הזאת טעינה עד ברורו סטמי' שאין כאן מזמן.

⁶⁴ ראה עדר להלן, הע' 276. אורך מרובה מאו לסתמך על חיבורו של אפטוביצר, ובמיוחד בפרקם הביבוגרפים, ראה: מס' 40, הע' 1; בעה"ת, עמ' 288, הע' 8, וכאליה עדר. ברוך כל הסתפק אורך בצחון הכללי שבעמ' 33, הע' 1 (שם ציין כמה ספרי יוסד שהם היבנה להשטמש), ולא חור לציין אלא במקיריים שבדומם הדוטיפיו והשיג, בהינתן "כולי עלמא יודיע וכו'" ("עוריה" ב', ד, עמ' 100). בביבליוגרפיה שוטפה למהדרה המורחצת אין חיבור גדול זה מופיע תחת שמו של אפטוביצר, אלא תחת הכותרת "אליעזר בן יואיל הלוי" (עמ' 816; רצ'ל שם: 1938).

65. זומפנה המשי מן המתוכנות המקורית (המוחכרת עד בתשי'ג, ראה: מס' 40, הע' 53), אל נספר האבל, חל. נבראה, בס פטור להוציאו לדפס.